

והיינו שנמשלה התורה ליינ (שיר השירים ב, ד), כמו שפירשו במדרש (ילקוט שמעוני שם ה) שבשונה מכל משקה אחר, היין ניכר על שותיו, כך התורה משנה את האדם עד שזה ניכר עליו במידותיו. גם זה הוא מקור לצמאון שמרגיש אדם אשר עתידו המוסרי תלוי בלימוד התורה שלו.

הלומד תורה ואין מידותיו מתוקנות מחלל שם שמים

וכתב במסילת ישרים (פי"א, ענפי חילול השם) על פי דברי הגמרא (יומא פו, א), שחילול השם הוא כאשר אדם לומד תורה ואין מידותיו מתוקנות. כי התורה צריכה להשפיע על הנהגת האדם ולשנות את דרכיו, ואם היא לא השפיעה עליו, אומרים הבריות שאין התורה פועלת על האדם ואין התורה אמיתית ח"ו.

על ידי ידיעת התורה קונה האדם ידיעה בהקב"ה

עוד מצינו שהתורה נקראת משל הקדמוני (שמואל א' כד, יג), והיינו משום שידיעתנו בהקב"ה אינה אפשרית אלא בדרך משל ולא בצורה ישירה, והתורה היא המשל אל הקב"ה. לכן אדם שאין לו תורה, הרי הוא ישב בעולם הבא וישתומם לנצח נצחים כיון שחסרים לו הכלים לדעת את השם. גם זה צריך לדרבן את האדם ללמוד כמה שיותר תורה כדי לרכוש ידיעה בכל התורה כולה, כי בזה תלוי כל העתיד הפרטי שלו.

צורת לימוד התורה ועבודת המוסר בימינו

נשאלתי כמה שאלות בנוגע ללימוד התורה וננסה ליישבם:

1. כיצד יתכן שאנו רואים מתמידים שאינם קשורים אל התורה, עד שבחור שהצטיין בישיבה יכול לעזוב הכל וללכת ללימודי חול באוניברסיטה?
2. מה קרה ללימוד המוסר בימינו? מדוע סדר מוסר הפך לעיון בספרי מוסר, במקום מה שהיה נהוג בעבר שהיה זה סדר של בניית האישיות, בשינון המוסר בשפתיים דולקות ולבת אש?

3. למה נדיר היום למצוא אנשים הקשורים ומשועבדים אל רב, ובמקום זה באים רק לקבל פסק, עצה או עזרה?

הצורך בתפילה בשביל לימוד התורה

הגמרא (נדה ע, ב) שואלת מה יעשה אדם ויחכם, ועונה שירבה בישיבה וימעט בסחורה. ושאלו שם, הרבה עשו כן ולא הועיל להם, ותירצו שצריך לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו. שואלת הגמרא אם כן מאי קמ"ל, ומתרצת דהא בלא הא לא סגי.

ויש להבין מה סבר המקשן, וכי יתכן להחכים בלי ללמוד? עוד צריך להבין מה התחדש במסקנה שצריכים לצרף לזה בקשת רחמים, והרי כך הוא בכל תחום בחיים, שצריכים תפילה כדי להצליח.

ונראה ליישב על פי הפסוק (משלי טז, כו) נפש עמל עמלה לו. והכוונה שהלומד ועמל בתורה, הרי התורה בעצמה מבקשת עבורו לפני הקב"ה שיצליח. לכן סבר המקשן שאמנם לכל דבר דרוש תפילה, אבל שמא מספיק שעל ידי עמל התורה, התורה בעצמה תבקש עבורו.

על כך מתרצת הגמרא שלולא התפילה שלו בעצמו לא יצליח, כי כשהאדם אינו בעל זכות לקבל, על ידי תפילה נפתחים עבורו שערי רחמים ובכל זאת מקבל. ולכן תורה צריכה גם כן תפילה, כי אי אפשר להבין תורה כי אם על ידי רחמים ולא על ידי כוחותיו.

שיטת הנפש החיים בענין תורה לשמה

והנה דעת הנפש החיים (שער ד) שלימוד 'תורה לשמה' אין פירושו ללמוד באופן של דביקות בהשם, רק לימוד לשם התורה דהיינו לשם דביקות בתורה.

הנפקא מינה בין שני דרכים אלו הן שתים. א' האם צריך ללמוד את כל התורה או שמשפיק מסכת אחת, שהרי בזה די להיות דבוקים בהקב"ה. ב' שהלומד מתוך דביקות בתורה משקיע כל כוחו בהבנת הסוגיא, לעומת מי שלומד לשם דביקות בהשם, הרי הלימוד שלו על דרך אמירת תהילים.

מביא הנפש החיים ראייה ממה שביקש דוד שתיחשב אמירת תהילים כלימוד נגעים ואהלות, ולא כתוב שבקשתו נענתה. ואם ענין לימוד התורה הוא דביקות בהשם, אדרבה, הרי אמירת תהילים לכאורה מסוגלת יותר להגיע לדביקות בהשם מאשר

לימוד נגעים ואהלות. אלא בהכרח שלימוד תורה לשמה היינו לימוד באופן של דביקות בתורה.

עוד ראייה מביא מרבי יוחנן שלמד את כל התורה כולה ואפילו שיחת מלאכי השרת ומשלי שועלים (סוכה כח, א). ואם מטרת הלימוד היא להגיע לדביקות בהשם, למה השתדל רבי יוחנן לדעת את כל התורה כולה, הרי אפשר להשיג דביקות גם על ידי לימוד פרק אחד או מסכת אחת?

אמנם ראייה זו צריכה ביאור, שהרי לכלל הדעות צריך לשאוף להגיע לידיעת כל התורה, ומה הסיק הנפש החיים ממה שלמד רבי יוחנן את כל התורה כולה?

אלא נראה שהבין רבי חיים שמה שלמד רבי יוחנן כל התורה נבע ממה שכתוב (משלי ח, כא) "להנחיל אוהבי יש", שלמד את כל התורה כולה מתוך אהבה אל התורה, לא אהבה ודביקות להשם. וזה אינו שייך אלא במי שלומד כדי לידבק בתורה, ולא אצל הלומד בשביל דביקות בהשם.

החילוק בין שאר מצוות ללימוד התורה

על כל פנים עולה מדבריו ששונה מצות לימוד תורה משאר מצוות, שבכל המצוות תכלית הקיום היא לשם דביקות בהשם על ידי עשיית רצון השם, ואילו בתורה המטרה היא להיות דבוק בתורה עצמה.

ובאמת עבודת לימוד התורה היא עבודה הרבה יותר נעלה מעבודת קיום המצוות, הן מצד אמצעי הקיום שלה והן מצד אופי העבודה עצמה. כי קיום המצוות נעשה באמצעות נפש האדם שהיא מדרגה נמוכה יותר, לעומת זאת לימוד התורה נעשה באמצעות הרוח שהיא מדרגה גבוהה ממנה. ועוד, שבקיום המצוות מעלה האדם את העולם הגשמי למטרה נעלה יותר, אבל הלומד תורה מתקשר לתורה העליונה ומוריד אותה אליו למטה

דביקות בתורה מביא לדביקות בהקב"ה

אמנם מלבד עצם הדביקות בתורה, לימוד התורה כולל עבודה נוספת.

שכן מצאנו בדברי הגר"א (עיין בפירושו לשיר השירים ג, ח) שכתב עוד חילוק בין תלמוד תורה לקיום שאר מצוות, שעל מצוות יש שכר תמורת עשייתם, אבל בלימוד תורה השכר הוא בגוף החיבור אל התורה.

אך קשה לומר שלימוד התורה אינו עבודת השם באופן הרגיל אלא רק דביקות בתורה עצמה, כי ודאי נראה שהוא עבודה גם כן, חוץ מעצם הדביקות בתורה.

וכן מבואר בנפש החיים שם ש'תורה לשמה' היינו שעל ידי הדביקות בתורה מגיעים לדביקות בהקב"ה, כי התורה היא רצון השם והוא ורצונו חד הוא כמ"ש בזוהר, והדבק בתורה הרי הוא דבק ברצון השם, ולזה צריכים עבודה.

ומזה מגיעים לאהבת התורה אמיתית, כי בלימוד התורה מתגלה לנו רצון השם, ועל ידי שהוא דבק בתורה נמצא שאוהב את השם. אבל האוהב את לימודו בגלל שהוא מחדש בלימוד ונהנה ממנו, אין זו אהבת התורה אלא הנאה, שהיא אהבת עצמו.

הכנעת הרצונות בפני רצון השם

כדי לידבק ברצון השם, האדם מוכרח להכניע את עצמו ורצונו אל רצון השם על ידי שישנה את מידותיו באופן שיתנהג לפי רצון השם. וזהו שאמרו (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, משום שניגש אל לימוד התורה על מנת לבטל דעתו לדעת התורה.

זהו מה שכתב הנפש החיים (שם פ"ד ואילך) שתורה צריכה עבודה לפניה, בקניית יראת שמים וגם וידוי ותשובה. ולפי זה הוא מחדש (שם פ"ז) שאם אדם מרגיש רפיון ביראת שמים באמצע לימודו, הרי הוא רשאי להפסיק מלימודו כדי לחזק את יראתו על ידי לימוד המוסר.

יראת שמים היא הכלי ללימוד התורה, כי התורה שהיא רצון השם, היא דרגה עילאה מאוד המתגלית לנו כדי שנדע אותה, והכלי להגיע לזה הוא יראת שמים.

ואף יראת שמים עצמה נקראת חכמה, כמו שנאמר (איוב כח, כח) הן יראת ה' היא חכמה, משום שהכוונה ביראת שמים היא הכנעת האדם אל רצון השם על ידי שהוא ניגש אל הלימוד על מנת שהתורה תשנה את דעתו והוא ישיג על ידה את האמת והנכון. ביטול הדעת הזה נקרא יראת שמים, שהיא הכלי להשיג את חכמת התורה. ועוד, כי עצם מה שמכיר האדם את פחיתותו ויודע שעליו לקבל דעת מן התורה ולא משכלו, זה עצמו ידיעה חשובה וחכמה גדולה.

ביטול זה דורש מהאדם הסכמה חזקה לחזור על לימודו שוב ושוב כדי להבין עמוק יותר ויותר, ועל ידי זה רואה האדם בלימודו את מורה הדרך שלו, וזוכה

לדביקות וקשר עם לימודו, באופן שהדביקות בתורה והתבטלותו אליה היא חלק מגישתו אל התורה כאל תורת השם.

התנאי לתורה הוא אחדות – ויתור על רצון עצמי ומחשבה על הכלל

בהגדה של פסח נאמר "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", וביאר האבודרהם לפי שעל ידי שנתקרבו לפני הר סיני פסקה זוהמתם. אמנם המעיין בפסוקים יראה שהקירבה להר סיני גרמה ל"יוחן שם ישראל נגד ההר", כאיש אחד בלב אחד. ומשמע שהזוהמה שהיתה בהם היא גופא מה שהיה חסר להם את האחדות, וזה נובע ממידת הגאווה, על ידי שכל אחד חושב רק על עצמו, ואחדות פירושה שכל אחד אינו חושב על עצמו ומה שחשוב עבורו, אלא עבור הכלל כולו.

ויתבאר לפי דברינו, כי בשביל לימוד התורה צריך קבלת התורה, ואי אפשר לקבל את התורה אלא כשהאדם מפקיר את עצמו ומחשבותיו ודעתו ומוותר על עצמיותו בפני שכל ודעת וחכמת התורה. שעל ידי שמכניע את עצמו בפני דברי התורה, יש לו דחף להשקיע את כל כולו בדבריו ולהתעמק בו עוד ועוד. וזה רק על ידי שמגיעים לאחדות, שמוותרים על הרצון העצמי וחושבים על האחרים.

האופן הנכון לידיעת כל התורה

הרוצה לדעת רצון השם, מן הצורך שילמד כל התורה כולה, כי רק על ידי זה ישיג ידיעה שלימה מרצון השם. אבל הלומד רק חלק מן התורה אינו מתכוון להבין את רצון השם אלא לדעת מסכתא זו בלבד, ואין זה נקרא לדעת את השם.

והנה מחשבת העולם היום שטוב ורצוי הוא לאדם כשיש לו ידע ללא גבול ושליטה גדולה לעשות כל מיני דברים.

אמנם בתורה באמת הוא להיפך, כי מי שיש לו גישה לידע בלי גבול, כגון שיש לו כל המאגרים של תורה שיש היום, הרי הלימוד שלו הוא באופן של איסוף ואגירת מידע. והרי אחד מקניני התורה הוא להיות שמח בחלקו (אבות פ"ו מ"ו), וכתב ברוח חיים שהכוונה אפילו בתורה. וביאור הדבר, כי השמח בחלקו בתורה ואינו נחפז להעשיר ידיעותיו, ישתדל לעמול ולהבין לעומק מה שכבר יודע ועל ידי זה יחשיב כל מה שלומד, כי זהו כל חלקו. לדוגמא, מי שלומד גמרא וחסרים לו ספרי המפרשים, כיון שאין ברשותו דבר מלבד גמרא רש"י ותוספות, יתחיל להתבונן בדברי רש"י או תוספות באופן אחר. הוא יתייגע לנסות להבין את דבריהם בעצמו, ועל ידי זה יגיע יותר לעומק וביתר חידוש ממה שלמד עד עכשיו.

נמצא שככל שהאדם יותר מוגבל, הוא מסוגל לעשות יותר עם מה שיש לו. לעומת זאת, מי שיש לו יותר אפשרויות, הוא בעצם מגביל את עצמו, כי אינו לומד שום דבר עד תכליתו.

וזהו ששאלו מה יעשה אדם ויחכם, כי יתכן חכמה בדרך של ריבוי ידיעות. ועל זה אמרו שבתורה ההיפך הוא הנכון, שרק על ידי שירבה בישיבה ויחזור שוב ושוב על חלקו בתורה, ויוסיף לעמול ולהעמיק בה, אז הוא קונה קנין בתורה והיא נעשית חלק מעצמיותו.

הדביקות בתורה ועבודת המוסר רק על ידי הזרה

והנה תכלית לימוד התורה שווה לתפילה, דהיינו לפתח קשר בינינו לבין הקב"ה. וכשם שבתפילה אין שינוי בנוסח התפילה, רק אומרים את אותם המילים יום אחר יום, מכל מקום על ידי שחוזרים עליהם שוב ושוב, מעמיקים בזה את הקשר עם מילות התפילה, וזוכים לקבל בהם טעם וחיבה. כמו כן בלימוד התורה, הלומד כל הזמן דברים חדשים ומרבה ידיעות, אינו מפתח קשר עם הסוגיא כיון שאינו מתעכב עליה מספיק, ואין אדם מחבב סוגיא בלימוד פעם אחת. את התורה צריכים להרגיש ולהיות דבוקים אליה, לא רק להבין.

ומכיון שאין אנו שמחים בחלקנו בתורה, רק המהלך שלנו הוא רק לצבור עוד ועוד ידיעות ומהלכים, הרי כל הלימוד שלנו באופן שאינו מפתח את הקשר שלנו והדביקות בתורה שתהיה כעצם החיים שלנו. מצב זה גורם לאנשים שלא יישארו בלימוד לאורך ימים, ודי להם במה שלמדו כמה שנים ופונים לדברים אחרים, כיון שמעולם לא פיתחו קשר וזיקה בנפשם אל הגמרא.

מאותה סיבה גם לימוד המוסר השתנה בימינו מזמנים עברו, כיון שאין אנו מבקשים להכניע את השכל אל התורה ולהשתנות, רק ניגשים אל לימוד המוסר באופן של רכישת ידע והבנה. לכן אין לימוד המוסר נעשה בהתפעלות ועל דרך תיקון המידות, רק באופן של עיון בספרי מוסר ותו לא.

ובאופן כזה אין פלא שאף כאלו שהתמידו בתורה כשלמדו בישיבה, לא פיתחו קשר ודביקות בתורה, וכעבור מספר שנים בחרו לצאת וללמוד באוניברסיטה.

